

## LESZ-E MÉG RÓMÁBAN KIRÁLYSÁG?

Ezt a kérdést már felvetni is vakmerőség. Kinek juthat eszébe a királyság éppen Rómában, ahol legjobban gyűlölték ezt az intézményt? És mégis fenyegetett ez a veszedelem. Emberi fűrfang és aljasság mindent elkövetett, hogy a királyi igát újból a rómaiak nyakába vesse.

A város alapítása után a 314. esztendő, midőn Geganius Macerinus és Menenius Lanatus voltak a konzulok, viharos időszak volt, tele bajjal, veszedelemmel, zavargással és nyomorúsággal. Fűrfang és aljasság növesztette nagyra a bajokat, de tulajdonképpen az éhség volt mindnek a gyökere. Nem első ízben látogatta meg Rómát az éhínség. Nemezszer kellett már idegen földről üggyel-bajjal élelmet szállítani, de ilyen nagy bajban még egyszer sem volt a város. Áldást hozó eső helyett pusztító jégeső verte le a kalászokat, a tavasz nem langyos szellővel, hanem kemény faggal köszöntött be, és ami mégis maradt a vetésből és gyümölcsből, azt a férgek emésztették meg. Mint az már ilyenkor történni szokott, az atyák és a néptribunusok kölcsönösen igyekeztek egymásra hárítani a baj okát. A gyűléseken most már nem törvényjavaslatokat tárgyaltak, mindenütt az éhínségről beszéltek. Akit a kúria előtt vitt el az útja, ezt hallhatta:

- Higgyétek el, atyák, az éhínségnek az a forrása, hogy a nép dologtalan. Ki csodíti őket minduntalan a fórumra? Miért hagyják földjüket műveletlenül? Vétkesek a tribunusok, vétkes a munkakerülő nép! Nem istencsapás van rajtunk, hanem embercsapás!

A fórumon viszont a néptribunusok ágáltak:

- Ki a hibás, azt mondjátok meg! Ti talán, akik jogaitok megszerzésére és védelmére gyakran kénytelenek vagytok otthagyni a földjeiteket? Nem, polgárok, nem! Ott vannak a vétkesek a kúriában, az atyák, akik nem viselik gondját a rájuk bízott embereknek, meg a konzulok, akik tétlenül nézik, mint sorvadtok napról napra.

De a vita nem segített. Ekkor az egyik tribunusnak, név szerint Voltarniusnak mentő ötlete támadt. Az ötlet okos volt, még az atyák sem utasíthatták vissza. Így szólt a néphez:

- Háborúban, nagy veszély esetén diktátorra bízunk a vezetést. Most is nagy veszély van, az éhínség, amely talán veszedelmesebb ellenség, mint a volscusok vagy aequusok. Válasszatok tehát gabonabiztos, aki kezében tartja az egész ügyet, és gondoskodik rólatok. Válasszatok meg Lucius Minucius!

A választás megtörtént. Minucius mint *praefectus annonae* - ez volt az új méltóság neve - azonnal munkához látott. Persze ő sem tehetett mást, mint hogy arravaló férfiakból követséget szervezett, és útnak indította őket.

- Ti a szomszédos népekhez mentek, ti Etruriába, ti a samnisokhoz, ti a görögökhöz, ti Sziciliába, ti *Korzikába*. Vásároljatok bármi áron gabonát. Az istenek kísérjék jóindulattal utatokat!

Mint nem első ízben, a követek ezúttal is hiába mentek. Itt bizalmatlanul, ott ellenségesen fogadták őket, másutt inséges vidékre értek, ahol a nép maga is gabonára szorult. Csak Etruria adott valamiképp, de ez csak egy csepp volt a tengerben, mit sem enyhített az inség. Egyszóval a követek éppen olyan üres kézzel jöttek vissza, mint ahogy elmentek. Minuciusnak cselekednie kellett. Szétküldte a kikiáltókat, akik minden utcán, sarkon, téren fennhangon kihirdették:

- Polgárok! Én, a praefectus annonae, mindenkit kötelezek arra, hogy vallomást tegyen, mennyi gabonája van még tartalékban. Mindenkit úgy szeressenek az istenek, és úgy becsüljenek a polgárok, ahogy igaz bevallást tesz!

Így tudta meg, hogy kinek mennyi a készlete. Elrendelte, hogy minden ház, ahol bővíben van még "élet", köteles feleslegét áruba bocsátani, csupán egy hónapra valót tarthat meg magának. Ha azután ez is elfogy, akkor éhezzen mindenki egyformán. A készlet lassan-lassan fogyott, pótlás pedig nem érkezett. Meg kellett szorítani a szegények nyomorúságos napi adagját is, amit az állam biztosított számukra, és mikor ezért lázadni kezdtek, némelyek a követekre fordították a nép haragját.

- Ők a hibásak! Hiába küldték őket, hiába vittek magukkal pénzt, dolgukvégetlenül jöttek vissza. Haszontalan népség! Rajtuk kell elégtételt venni!

De mindez nem enyhítette a nyomort. Mit csináljon a szegény ember? Őlje meg a követeket? Attól még nem lakik jól, nem fordul jobbra a sorsa. Nem volt itt kiút, nem csoda, hogy sokan kétségbeesve, a lassú sorvadás helyett az önkéntes halált választották. Fejüket betakarva a Tiberisbe vetették magukat. E gyászos napokban vált hírhedtté egy

*lovagrendű* családból származó ember, Spurius Maenius. Dúsgazdag kereskedő volt, és most - mint mondotta - segíteni akart a népen. A legnagyobb dicséretet érdemelte volna, ha önzetlen lett volna a szándéka. De erről szó sem volt. Ekképp gondolkozott:

"Vagyonom, ismeretségem, összeköttetésem vannak. Ki akadályozhatja meg, hogy vendégbarátaim és klienseim révén Etruriában gabonát vásároljak? Hogy ezzel elvonom az élelmet az állam küldöttei elől, és megnehezítem munkájukat? Ó, én egy szalmaszálat sem teszek útjukba, vásároljanak ők is! Hogy nekem majd sikerül, és nekik nem, arról én nem tehetek.

A gabonát Rómába hozatom, és bőkezűen osztogatni fogom. Ezzel édesgetem majd magamhoz a népet. Bizonyára számíthatok haláljára, mint aki megmentettem súlyos helyzetében. És ha a konzuli méltóságra pályáznék? Nem délibábot üzök, ha azt hiszem, hogy a nép hálából és a további jótétemények reményében engem választ meg konzulnak."

Fel-alá járkálva díszes *átriumában*, ekképp töprengett. De milyen az ember! Ha kíván valamit, és megkapja, még többet akar. Van egy közmondás: "Ha már lúd, legyen kövér" - ez történt Maenius esetében is. Ahogy egyre jobban belelovalta magát, hogy a gabonaszállítás révén milyen nagy hatalma lesz, már nem a konzulágról, hanem a királyságról ábrándozott:

"Mit nekem konzulság, azt akárki elnyerheti! Én még magasabba török. Volt már királyság Rómában, miért ne lehetne újra?"

A hízelgő barátok és talpnyalók, akik előtt célzást tett terveire, csak szívták a szót:

- Nagyobb szolgálatot teszel a népnek, mint eddig bármely halandó.

- Te hozod a legnagyobb áldozatot. Illő, hogy a jutalom is a legnagyobb legyen.

Maenius jóvoltából csakugyan érkezett gabona Rómába, és a nyomasztó éhínség véget ért. A nép hálás volt a "jó" Maeniusnak, a "derék" lovagnak, és bizonyára megválasztja a következő évre konzulnak, ha - jelölteti magát. De Maenius nagyra törő tervei miatt erről lemondott. Úgy vélte, hogy a konzuli méltóság inkább gátja, mint emelője volna további útjának. A hivatali eskü megszegése halálos bűn volt a rómaiak szemében. Minucius a következő évre is megválasztották praefectus annonae-nak. Tovább is igyekezett gabonát beszerezni, hogy a tavalyi inség meg ne ismétlődjék. Történt egyszer, hogy Minucius követei ugyanott próbáltak gabonát felhajtani, ahol Maenius emberei is jártak. A követek állami megbízást akartak teljesíteni - visszautasították őket. A másik egy magánember nevében tevékenykedett - neki sikerült. A követek erre gyanút fogtak, Maenius embereinek adták ki magukat, és lám, ahol eddig az állam nevében hiába beszéltek, most, hogy Maenius embereiként álltak elő gabonavásárlási szándékkal, nem egy város, amely eddig hajthatatlan volt, és hallani sem akart az üzletről, készségesen és bővíben adta a gabonát. Kiderült, hogy a dúsgazdag Maenius a legtöbb város vezetőségét megkente, és azok csak az ő embereivel álltak szóba. Ezt jelentették Minuciusnak, aki titkos megbízást adott nekik, hogy próbálják megtudni, mik a lovag további tervei, mert hogy önzetlenül osztogatná a gabonát, egy percig sem hitte el. A legügyesebbekre ráparancsolt, hogy igyekezzenek a lovag bizalmába férközni, és így biztos hírt szerezni az állam üdvére és Spurius Maenius vesztére. Ettől kezdve Minucius emberei pontosan beszámoltak a látottakról-hallottakról. A gabonabiztos lassanként mindent megtudott. Egy szép napon megjelent a szenátus előtt.

- Nem mindennapi hírrel állok elétek, atyák. Nem a gabonáról beszéltek, erről most sok mondanivalóm nincs, mégis olyasmit kell elmondanom, aminek a gabona vezetett nyomára. Már bizonyára bennetek is felvetődött a kérdés: honnan veszi Maenius azt a tömegtelen gabonát, amit a nép között szétosztogat? Külföldön vásárolja el a mi orrunk elől! És mi végre a pazar bőkezűség? Hogy a népet a maga pártjára állítsa! És miféle tervei vannak a néppel? Ezt is megmondom. Jól figyeljete, atyák! Maenius háza tele van fegyverekkel, naponként titkos összejöveteleket tart, s a titkos megbeszéléseken csak egyről van szó: királlyá akarja választatni magát. Úgy véli, hogy a népet a gabonával megvásárolta, és azok egy emberként melléje fognak állani.

Az atyák felhördültek, izgatottan felugrottak, de Minucius folytatta:

- Tudjátok meg azt is, hogy az összeesküvők már mindenben megegyeztek, csupán a cselekvés időpontját nem tűzték még ki. Ezt akartam veletek közölni.

Erre aztán kitört a vihar. A szenátorok közül némelyek sápadtan az elképedéstől, mások pedig haragtól kipirulva kiáltották:

- Gyalázat!

- Átkozott gazember!

- Inkább éhen veszni, mint ilyen árat fizetni!

Sokan Minuciusra támadtak:

- Ha te ezt tudtad, miért csak most szólsz nekünk?! Nem gondolod, hogy a hosszú hallgatás csaknem cinkosság?

De Minucius megőrizte nyugalmát, és így válaszolt:

- Nem, atyák. El voltam készülve erre a vádra, és elismerem, hogy bizonyos szempontból igazatok van. Valóban úgy tűnik, hogy a kelleténél később fordultam hozzátok. De azt is megmondom, miért nem szóltam hamarabb. Azért, hogy az összeesküvés minden részletéről pontos híreket szerezzek, hogy meggyőződjem arról, mire is szövetkeztek valójában, hogy aztán, ha elétek állok, olyasmit ne mondjak, ami utólag túlzásnak vagy egyenesen hamis vádnak bizonyul. Későn szóltam, de mégis elég korán ahhoz, hogy a bűnösöket leleplezzétek. Afelől pedig nyugodtak lehettek, hogy minden, amit mondtam, igaz.

Az atyák helyeseltek. Minucius nem érheti vád.

- De hol voltak a konzulok? Hogyan, hogy ők erről mit sem tudtak? - súvította egy hang.

- Igen, igen - toldotta meg egy másik -, hol vannak a múlt év konzuljai? Itt vannak? És hol voltak tavaly? Vakok voltak, hogy Maelius üzelmeit nem látták?

A volt konzulok mentegetőzni próbáltak, de lehurrogták őket.

- Kár minden szóért! Maelius üzelmeit mindenki látta, még itt is beszélünk róla. S ti mit mondatok akkor? Hogy nincs e mögött semmi, hogy Maelius dicsőretet érdemel jótékonyágáért.

- Még jó, hogy ki nem tüntették! - kiáltotta valaki.

- Úgy van! A legjobb esetben azt lehetett tőletek hallani, hogy a lovag esztelen, de ártatlan pazarló. De ti voltatok esztelenek, lássátok be!

- A gabonaügy csak hagyján. De miért nem tudtatok titkos összejöveteleikről? Megvártátok, hogy Minucius ide jöjjön bejelentést tenni, holott nektek már réges-régen ítéletet kellett volna hoznotok!

Az új konzul, Quinctius Capitolinus vágta el a vitát.

- Nincs igazatok, atyák, ha a tavalyi konzulokat vádoljátok. Tegyük fel, hogy halálra ítélték volna Maeliust, de van egy törvényünk, hogy római polgár halálos ítélete ügyében a népgyűléshez fellebbezhet. Maelius is élt volna ezzel, és míg a népgyűlés össze nem ül, folytatta volna mesterkedéseit, csak hogy sokkal óvatosabban. Más szóval: a konzulok keze meg volt kötve; ha tudtak volna is erről az ügyről, nem tudták volna a végére járni.

- Ne mentesd őket - mordult közbe valaki -, inkább minél gyorsabban intézkedj, nehogy te is az ő hibájukba essél!

- Jó, nem folytatom a mentegetést, és azt is megmondom, mit szándékozom tenni. A konzuli hatalom, mint mondtam, jelen esetben elégtelen. Nemcsak retenthetetlen férfiú kell ide, hanem törvényektől gúzsba nem kötött, gátat nem ismerő hatalom is. Ezért azt határoztam, hogy diktátort nevezek ki. Kérlek, járuljatok ti is hozzá.

- Hozzájárulunk! - kiáltották a szenátorok. - És kit nevezel ki?

A konzul fölemelt hangon mondta:

- Lucius Quinctius Cincinnatus!

A szenátus a kinevezést kitörő örömmel fogadta. A kinevezett, aki szintén jelen volt, annál kevesebb örömet mutatott.

- Mit akartok velem, vén emberrel? Vannak itt fiatalok, erősek, azok közül válasszatok! Nem, arról ne is álmodozzék senki, hogy én vállalom! Rossz tréfának tartom, semmi többnek.

A szenátorok köréje sereglettek.

- Komoly a mi határozatunk, nincs kedve most tréfálni sem a konzulnak, sem nekünk. Tudjuk jól, hogy a te öreg szívedben több a bölcsesség és bátorság, mint valamennyiünkben együttvéve.

- Igen, Quinctius, nem tréfa ez - tette hozzá a konzul -, az állam veszélyben van: diktátornak nevezlek ki.

Még egy ideig kérlelték, míg végre megadta magát.

- Legyen meg az istenek akarata, és történiék ezután is az, amit ők akarnak. Adják, hogy öregségem e vészes és komor időben ne váljék az állam romlására vagy gyalázatára!

Az új diktátor első intézkedése volt, hogy a szenátoroknak szigorú titoktartást rendelt el, nehogy Maelius idő előtt értesüljön az eseményekről.

Segítőtársul, magister equitumnak Gaius Servilius Ahalát nevezte ki. Másnap reggel huszonnégy lictor kíséretében a fórumra vonult.

Az emberek csodálkoztak, nem értették.

- Mi ez? Diktátor? Miért? Csak nem a gabonával van megint baj?

- Háború lesz? Kik? A volscusok? Ó, hát sosem lesz vége?...

Így találgatták, mi lehet az oka, hogy diktátort nevezett ki a konzul. Nagy tömeg gyűlt a fórumra, hogy megtudja, mi történt. A tömegben ott volt Spurius Maelius is, párthíveivel együtt. Nem tetszett nekik a diktátóri kinevezés, valami rosszat sejtettek mögötte, de meg akartak bizonyosodni, hogy aszerint cselekedjenek.

A kíváncsi tömeg egyre nőtt. A diktátor azonban mit sem törődött a kíváncsiságukkal, nyugodtan és komolyan ült díszes székén az emelvényen. Tekintetét többször végigjártatta a tömegben, és mikor a nézők között meglátta Maeliust, Servilius lovasparancsnokot odaküldte hozzá.

- A diktátor maga elé idéz téged - szólt röviden Servilius.

Maelius megijedt.

- Hogy mondd? Mit akar tőlem a diktátor?

- Vád alatt vagy. Minucius bevádolt téged a szenátus előtt. Gyere, tisztázd magad a vád alól! Ezért hív a diktátor.

Maeliusnak rossz lelkiismerete rossz tanácsot adott. Nem is válaszolt, behúzódott párthívei közé, menekülni próbált. Servilius elkiáltotta magát:

- Őrség, utána!

A lovasparancsnok őrsége Maelius után nyomult. Maelius veszve érezte magát. Rövid dulakodás után az őrség elfogta, de egy óvatlan pillanatban kiugrott az örök kezéből. Futásnak eredt, és kétségbeesetten kiáltozott:

- Nép! Nép! Segíts rajtam! Az atyák el akarnak pusztítani, amiért a ti javatokat szolgáltam. Veszélyben az életem, segítsetek! Ne hagyjatok elveszni!

De hiába kiáltozott. A lovasparancsnok és a diktátor ellen senki sem mert kezét emelni. Servilius Ahala Maelius nyomába eredt, és mikor utolérte, egyetlen tördőfessel megölte.

A lovasparancsnok ezután Maelius vére által pirosra festett tógájában a diktátor elé járult, és tömören, katonásan jelentette:

- Maeliust elé idéztem, de az őrséggel dulakodni kezdett, majd a népet akarta ellenünk lazítani. Ezért tehát megöltem.

A válasz csupán ennyi volt:

- Jól tetted, Servilius. Megérdemelte. Megdicsérlek, a hazáért tetted és a szabadságért.

A fekély most már ki volt irtva az állam testéből, de a diktátor úgy érezte, hogy ezzel még nem fejezte be az ügyet. A nép morgott, zúgolódt, nem értette a történeteket. Meg kell nyugtatni, meg kell neki magyarázni, hogy igazságosan, jogosan történt, ami történt. Ezért a diktátor ott mindjárt beszédet intézett a néphez. Szavait így fejezte be:

- Ez az ember, ez a dúsgazdag gabonakufár azt remélte, hogy honfitársai szabadságát egy-két *pondo* darával megvásárolhatja. Hát nem örültség volt azt hinnie, hogy ő, egy hitvány lovag, leigázhatja ezt a népet, mely az összes körülakó népeket leigázta? Csak egy kis kenyeret kell neki odavetni, és kész egy ilyen Maelius-féle nyomorult lovagot királyként a nyakába ültetni? Hiszen a római nép még azt sem tűrte volna el, hogy a szenátusba beüljön, hát még hogy Romulus királyi jelvényeit és királyi hatalmát kerítse kezébe, azét a Romulusét, aki Róma alapítója volt, istenek származéka, s akit az istenek maguk közé emeltek! Nem, ez már nem bűn, nem véték, ez örült és természetellenes szörnyűség lett volna, olyan szörnyűség, amit az ő vérével még nem mostunk le! Hanem menjetek, romboljátok le házát, romboljátok le falait, hisz azok is tanúi az istentelen terv megfogalmazásának! Szórjátok szét minden vagyonát és minden kincsét, mert fertőzött, átkozott mind: királyságot akart rajta vásárolni! Mikor a tömeg megtudta, mit akart Maelius, elrohant házához, és földig lerombolta. Kő kövön nem maradt, csak a csupasz tér, néma emléke annak, hogy egy gonosz terv pusztult el itt. Aequimaeliumnak neveztek később, Maelius telkének. A zsarnokságtól megmenekült állam köszönetet mondott a diktátornak, de Minuciusnak sem maradt adósa: aranszobrot kapott kitüntetésül. Ez a szobor, mely egy bikát ábrázolt, és a Trigemina kapunál volt felállítva, évszázadokon át hirdette egy örült terv meghiúsulását.